

MILYNÁŘSKÉ ŘEMESLO

Lenivý prášek

„Matěji! Kde zas vězíš?“

Mlynářka stála na zápraží a tvářila se nasupeně.

„Matěji, ukaž se, ty kluku nezdárná, pachole nevy cválané, lenochu a darmožroute! Dnes mi máš být k ruce.“

Matěj si dával velký pozor, aby ho mlynářka nezahlédla. V dolíku za starou švestkou se rozvaloval na trávě a pozoroval oblohu. *Pche! Zametat světnici nebo loupat brambory, to on dělat nebude. Z něj bude mlynář a tady by s ním zacházeli jak s posledním pacholkem. A just nevyleze!*

„Nemysli si, že ti to projde, Matěji,“ zahubovala naposled mlynářka a vrátila se do stavení.

Matěj si dlouho klidu neužil.

„Auaau, moje ucho! Toto bolí!“

Mládek Jura ale držel Matěje pevně.

„Tak už tě mám. Doneslo se nám od panímámy, že jsi od rána ruku k dílu nepřiložil.“

„O-o-ona nic ne-nepotřebovala. Kdyby řekla, hned bych se práce chopil,“ klepal se Matěj.

„Nelži, kluku. V mlýnici se práci taky vyhýbáš, jak můžeš.“ Jura před sebou lenošného učedníka popostrčil. „Jde se za mlynářem.“

„Takového práška, jako jsi ty, nám byl čert dlužen.“ Mlynář Suchomel byl z Matěje rozmrzelý.

„Ale to je ne-do-rozu-zumění, já...“ koktal Matěj.

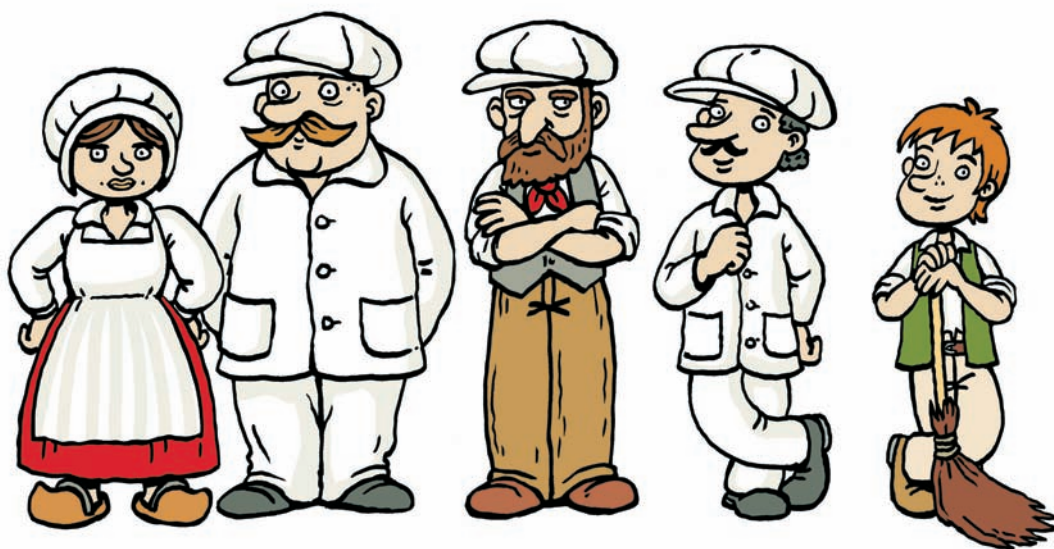
„Slíbil jsem tvé mamince, že se tady vyučíš mlynářskému řemeslu, ale co je moc, to je moc. Podívej se na sebe, vždyť ty ani nejsi od mouky!“

„Já dnes mlýn už od mouky ometal,“ nejistě pípнул Matěj.

„Neometal! Teď jsem byl na obhlídce. Ještě se nám mlýnice vznítí, protože jsi líný vzít koště do ruky!“

Mlynář plácl Matěje po ramenu a opravdu – z Matěje se žádná mouka neprášila. „Je čas, aby ses vydal na pořádný vandr. Otedě nejsi prášek na Suchomelově mlýně, teď jsi krajánek.“

Kdo pracoval ve mlýně?

Mlynářka – žena mlynáře, které se též říkalo panímáma.

Mlynář – majitel mlýna nebo jeho nájemce, který řídil provoz mlýna.

Stárek – starší vyučený mlynář, míval na starosti domluvu s těmi, kdo chtěli ve mlýně semlít obilí na mouku.

Mládek – mlynářský tovaryš, který obsluhoval mlýn a mlel mouku.

Prášek – mlynářský učeň, jenž měl kromě učení se řemeslu na starost ometání mlýna od moučného prachu, aby nedošlo k požáru.

Mlynářka Matějovi nepřipravila ani nic k snědku na cestu. „Sbal si svých pět švestek a jdi,“ řekla a vrátila se do světnice.

Aspoň kdyby těch pár sušených švestek dala, pomyslel si zklamaně Matěj. Zamířil do šalandy, neútulné místnosti, kde přespávala mlýnská chasa. Samozřejmě s výjimkou mlynáře a mlynářky, ti obývali stavení vedle mlýnice. Naházal si věci do rance z režného plátna. Deku na spaní vyklepal a sbalil do ruličky. Zavěsí si ji k pasu na řemínek, ranec pověsí na hůl a bude si vyšlapovat krajem volný jako pták. V koutě šalandy šramotila myš.

„Moc se nesměj, Šedivko. Z mého chleba se ti už ukrást drobečky nepoštěstí.“

Myška přeběhla pod palandu a tiše pískla. Matěj si to vyložil jako odpověď a pokračoval v rozhovoru: „Jestli já si vybral dobře? Být mlynářem? Práce ve mlýně je těžká, mlýnské složení složité, každou chvíli se musí něco opravovat.“

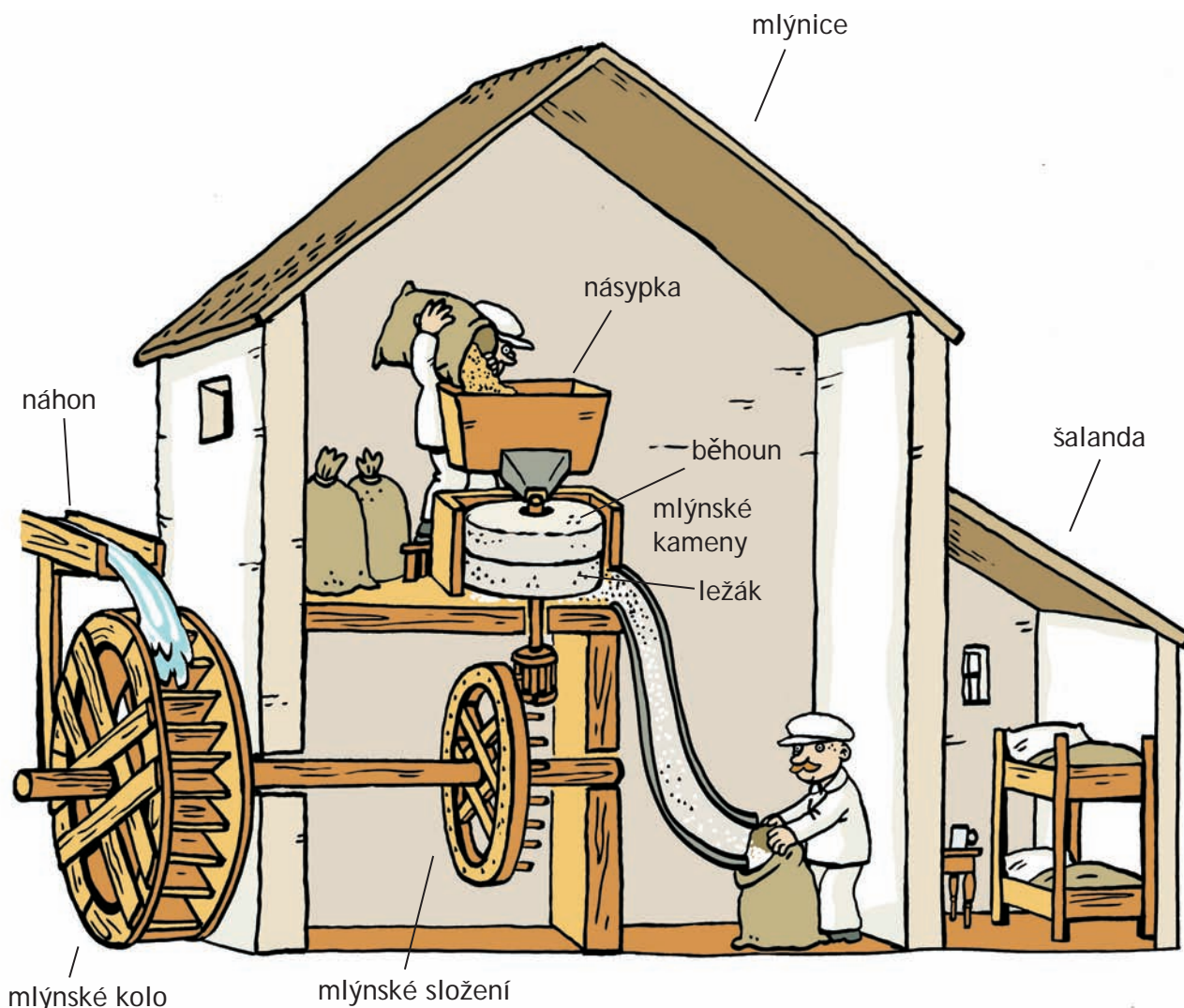
Myška začala chroupat zakutálená zrníčka.

„Myslel jsem, že mlýn bude sám mlít obilí na mouku a my jen zavážeme pytle. Ale ne. Už se těším, až tu nebudu. Hlavně mládek Jura mi scházet nebude. Pamatuješ, Šedivko, jak mi nakázal, abych vynosil pytle s obilím nahoru k násypce? Málem jsem při tom duši vypustil. Pytle byly těžké, ve mlýně dusno, že i vy myši jste raději utekly do chládku k náhonu.“

Myš souhlasně pískla.

„Když jsem pak pytle rozvázal, zjistil jsem, že do nich ten zlořád Jura přidal kameny! Raději se budu světem trmáčet, než trávit den za dnem s takovými naschválíčky!“

Jak vypadal vodní mlýn?

Mlýnice – budova, ve které mlynář postavil mlýnské složení. Do pohybu jej uváděla síla vody, ale byly i mlýny větrné nebo poháněné koňmi, voly nebo osly.

Mlýnské složení – mlecí zařízení sestávalo z násypky, ze které se zrno dostalo mezi dva mlýnské kameny, které jej svým otáčením rozemlely na mouku. Kameny roztáčelo mlýnské kolo. Mouka padala do moučné truhly.

Mlýnský kámen – horní se nazýval běhoun, protože se při mletí otáčel, spodní byl ležák. Vyráběly se ze žuly, pískovce nebo svoru a měly průměr 60 až 100 centimetrů.

Mlýnské kolo – bylo roztáčeno silou vodního toku a pomocí převodů uvádělo do pohybu běhoun, horní mlýnský kámen.

Náhon – koryto nebo strouha přivádějící vodu z řeky či rybníka ke mlýnu, aby roztáčela mlýnské kolo.

Šalanda – místnost pro mlynářskou chasu.

Matěj vyšel ven a zadíval se na svůj odraz na hladině náhonu. Sám pro sebe si pomyslel, že jako krajánek nevypadá. Něco mu chybí. Ale co? Zdálky k němu dolehl stárkův hlas: „Pantáto Vařeko, z téhle pšenice vám bílou mouku na koláče neumele ani čert.“

„Že já se, blázen stará, s obilím tahám sem k Suchomelům. Měl jsem to odnést rovnou na kopec do Čertova mlýna!“

Za chvíli se pekař Vařeka objevil u náhonu. Pytel nesl na zádech, tvář měl zachmuřenou.

„A co ty jsi za práška, že se uprostřed dne potuluješ za mlýnicí?“ vylil si zlost na Matějovi.

„Já už nejsem prášek. Jsem krajánek a jdu na vandr,“ nedal se Matěj zastrašit.

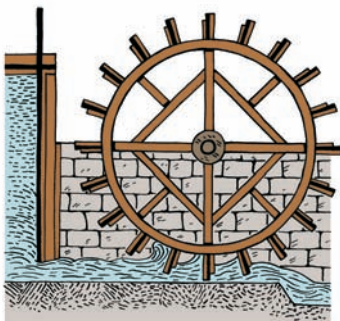
„Nemáš placatou čepici, tak nejsi krajánek.“

„Jé, pantáto, děkuju! A já si pořád lámal hlavu, co mi chybí.“

„Tak teď už víš, ale to ti čepici nevykouzlí.“

„To máte pravdu,“ posmutněl Matěj. „Vy byste o nějaké nevěděl?“

„Doběhni mi semlít tenhle pytel pšenice na kopec do Čertova mlýna a pekařka ti zatím čepici spíchne.“

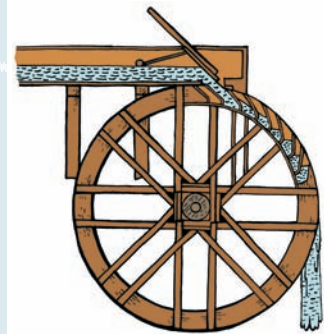

Lopatník nebo korečník?

Mlýny poháněné vodním kolem jsou v Čechách bezpečně doloženy od počátku 12. století.

Lopatník – mlýnské kolo na spodní vodu se používalo na řekách, kde byl dostatečně silný proud.

Korečník – mlýnské kolo na horní vodu využívalo tíhu vody. K jeho pohonu stačil i malý potůček. K síle toku se přidávala i tíha vody.

Matějovi se dvakrát nechtělo. Ne snad proto, že Čertův mlýn byl mlýn větrný, na takové mletí si Matěj troufl. Mlýnské složení měl větrný mlýn podobné, jen je poháněl místo vody vítr. Mlýn byl ale dlouhá léta opuštěný a kolovaly o něm divné zvěsti. Bez čepice však Matěj na vandr nepůjde a to rozhodlo.

Dřevěná stavba vrzala a lopatky drnčely už zdálky. Matějovi tekla po spáncích pot a Vařekův pytel ho na zádech tížil. Nebude se zde zdržovat ani o minutu déle. Prohlédl, jestli je v mlýnici vše v pořádku, obilí vysypal do násypky a běžel zkontrolovat, zda jsou lopatky natočené správně proti větru. Mlýn se otrásl, na obloze se zablesklo, a před Matějem stál velký a zamračený čert.

„Co tu pohledáváš, Matěji?“

„Já-já, melu mouku pro pantáto Vařeku.“

„Ale tohle je můj mlýn!“

„To jsem netušil, pane pekelníku.“ Matějovi vážla slova na jazyku.

„Netušil? Myslíš, že Čertův mlýn snad patří nějakému kozlovi?“

„Hehe,“ usmál se Matěj a pohlédl na čertovy rohy. „Vlastně máte pravdu, pane rohatý. Komu by patřil jinému než čertovi.“

„No no. Ale pověz mi, proč ty, takový lenoch, se kvůli mouce pachtíš?“ uškíbl se čert.

„Čepici,“ polkl Matěj. „Pekař Vařeka mi slíbil placatou čepici, abych vypadal jako správný krajánek.“

„Na vandr ses vydal...“ čert přemýšlel a kroutil si knír. „Mám pro tebe návrh. Já ti s moukou pomůžu a za semletí si naučtuju drobnou službičku.“

„Jakou?“ nasucho polkl Matěj.

„Mám tu jednoho čerta, který řemeslům vůbec nerozumí a pořádný vandr potřebuje jako sůl. Vezmeš ho s sebou a všechno mu ukážeš.“

Matěj váhavě přikývl.

„Domluveno,“ usmál se pekelník a zmizel. Lopatky větrného mlýna se se skřípěním roztočily a za chvíli byl čert zpátky. S pytlím mouky a střapatým černovlasým klukem.

„Ahoj, já jsem Lukáš,“ kývl na Matěje kluk. Měl červenou kamizolu, za pasem bič a v tváři od sazí se mu blýskaly šibalské oči. „Asi budu taky potřebovat čepici.“ Usmál se a ukázal na malé růžky.

„A také by ses měl umýt,“ poznamenal Matěj s úsměvem. „Nebo se tě lidi leknou. Ne jako čerta, ale jako špindíry.“

„Vidím, že si budete rozumět,“ zavrtěl hlavou velký čert a s mávnutím pláště již podruhé zmizel. Tentokrát definitivně. Ve mlýnici po něm zůstal jen oblak sirného dýmu.

Jak se mlelo obilí?

1. **Drtidlo** – na větší kámen se nasypalo obilí, menší se vzal do obou rukou a pohybem k sobě a od sebe se zrno roztíralo. Zpracování zrn na jeden kilogram mouky trvalo přibližně tři hodiny.
2. **Rotační mlýnek** – otvorem v horním kruhovém kameni se sypalo zrno, které se otáčením dostalo mezi něj a spodní kámen, kde se pomlelo. Jeden kilogram obilí se semlel za čtvrt hodiny.
3. **Mlýn** – lidskou sílu nahrazuje energie vody nebo větru, kterou přenáší soubory ozubených kol k mlýnským kamenům. Větrný mlýn, jehož pohon obstarávají čtyři lopatky, dokázal za dvě hodiny semlít 100 kilogramů obilí.

Kam vede vodu náhon?

- a) na mlýnský kámen
- b) na mlýnské kolo

Luciferova zkouška

